

Bli kjent med basisboka

Velkommen til Basis 1, en fagbok for norsk på videregående skole. De fire delene inneholder presentasjoner av kunnskapsstoffet med gjennomgående utvalg av eksempler. Boka inneholder også spørsmål til refleksjon og ettertanke og en liten ordbok med forklaring til fagbegrepene fra fagetksten.

Vi; forfattere, konsulenter og forlag, ønsker dere god lesning!

DELSIDE

Hovedtittel med en kort, poetisk introduksjon til emnet

Innholdsversikt slik at du kan få en oversikt over emnene i kapitlet

Introduksjonstekst som er en kort innholdsintroduksjon

KAPITTELSIDE

Kapittelittel – hovedkapitlet introduseres slik:

• KOMMUNIKASJON

..... Hva er kommunikasjon?

Å ha et språk vil si å kunne sette ord på hva vi føler og mener. Men når vi snakker eller skriver, vet vi aldri helt hvordan andre vil oppfatte ordene våre. Vi vet ikke «hvor de har tenkt seg», som det heter i dikket til Cathrine Grøndahl. Har vi først sluppet dem ut av munnen, er det opp til andre å ta imot, og vi må derfor samarbeide med mottakeren for at hun skal forstå ordene slik vi har tenkt. Dette samarbeidet om å gjenspeile tanker og følelser felles gjennom språket kalles vi kommunikasjon. Ordet kommer av det latinske verbet «communicare», som nettopp betyr «å gjøre felles».

Kommunikasjon kan noen ganger være vanskelig, selv om vi virkelig ønsker å samarbeide med hverandre. I novellen «Lures hånd» av Jon Fosse møter vi Knut og faren hans. Foreldrene til Knut skal skilles, og faren finner ikke de rette ordene når han vil si noe om det til sønnen. Da velger han å ikke si noe i det hele tatt:

Faren min snur seg, ser mot meg.
Du Knut, seier han.
Faren min står og ser på meg og så seier han du Knut og så bryt han berre av setninga. Eg ser mot faren min, han står og ser mot meg.
Du Knut, eg seier faren min.
Ja, seier eg.
Ikke nå, seier faren min.
Nei, vel, seier eg.

Knut prøver å hjelpe faren sin ved å spørre om det har med hår å gjøre. Faren bekrefter det. Forklaringen på denne meningsløse kommunikasjonen er at Knut er forvirret i en jrens som heter Lure. Hun har så flott hår. I stedet for å bruke ord som «forvirret» eller «kjerfelle», bruker Knut ordet «hår». Faren forstår hva Knut mener, og kommunikasjonen mellom de to fungerer igjen. Viljen til å samarbeide er så stor at de til slutt klarer å finne ordet som åpner for forståelse.

Kommunikasjon krever samarbeid.

Men det hender også at vi bruker mange ord og likevel ikke klarer å nå fram til hverandre. I en scene fra romanen *Mid hånden på hjertet* av Vigdis Hjorth strever den 19-årige Freydis med å formidle til mora hvordan hun har opplevd en jentefest hun har vært på:

Jeg fortalte at jeg syntes det hadde vært kjedelig, at jentene hadde vært kjedelige, at de hadde dekket med sølv og smukt om været.
Mor sa at det var akkurat sånn hun følte det, akkurat sånn var det når hun ble innført i skulabene. Hun var enig med meg og mente det samme som meg, at de trodde de var nye fiender, men samlet om de var, selv om de hadde sølv og sølv og hun visste ikke hva, de trodde at hun ikke var fin, men det er vel ingen som er finere enn andre.
Jeg sa at det ikke var sånn jeg hadde følt det, for jeg hadde følt noe annet som jeg prøvde å forklare en gang til. Men hun fastholdt at vi filte og hadde opplevd det samme.

Freydis og mora blir ikke enige om hvordan de skal forstå hverandre. Mora tølter Freydis på sin måte, og Freydis prøver uten hell å justere moras tolkning med å forklare seg på nytt.

TENK ETTER

- Kommunikasjon betyr å gjøre noe felles. På hvilken måte viser dette seg i utdraget ovenfor?
- I dette kapitlet bruker vi sjelden begrepene sender og mottaker. Begrepene er kritisk for å være uegret til å beskrive hva som virkelig foregår i en kommunikasjonssituasjon. Hvorfor?
- I eksemplet fra Vigdis Hjorths roman oppstår det kommunikasjonshindringer på det psykiske planet. Men kommunikasjonshindringer kan også være knyttet til mer fysiske og praktiske forhold. Hvilke?

Kommunikasjon

*Jeg har dem bare sluppet ut
Jeg bare lar dem gå
Jeg bare lar dem slippe ut
Jeg bare slipper ordene og grinsene til
Ende jeg ikke vet hva de har tenkt seg
Ende jeg ikke vet hva de vil gjøre
ut av dem som
som velter fram
menne eller jeg fra megten min
Vi ordene varer meg nå igjen?
Vi ordene lyse meg opp nå igjen?
Cathrine Grøndahl (utdrag)*

Hva er kommunikasjon? 4
Kommunikasjon er samarbeid 10
Kommunikativ kompetanse 11
Roller 12
Kontekst 13

Språk er handling 14
Språkløst 15
Direkte og indirekte kommunikasjon 17

Kommunikasjonsformer 18
Samtalen 18
Muntlig og skriftlig kommunikasjon 19
Massekommunikasjon 20
Multimodal kommunikasjon 22

Teori og betydning 23
Ikke verbale tegn 23
Språklige tegn 25

Kommunikasjonskunnskap innebærer å lytte til hva som slapper mening i ut fra et enkelt utsagn mellom to mennesker til et massemediebudskap som blir spredd til tusener. Det innebærer også å ha kunnskap om hvordan sammenhengene påvirker måten vi kommuniserer på. I tillegg er det avgjørende for kommunikasjonen hvem vi kommuniserer med.

7

TEKSTSIDE

Basistekst er fortløpende fagtekst konsentrert om kjernestoff. Basisteksten er krydret med eksempler for å belyse teorien.

Tenk etter er spørsmål til refleksjon og ettertanke.

Noen av spørsmålene egner seg også til diskusjon i grupper eller i klassen.

TEKSTSIDER

Bilde-/figurfelt er toppfeltet i oppslagene. Her finner du illustrasjoner og figurer som kommenterer fagstoffet visuelt, og aktuelle faktaoppsummeringer.

Sideblikk er rammetekster med fordypingsstoff, tilleggsstoff eller annen type bakgrunnsstoff.

SKJEMMILITTERERE SJANGER • EPIKE

Elling (2001)
Filmen er basert på romanen *Brødre i blodet*, bok nummer tre i en serie på fire romaner om den engstelige og morsbundne Elling. Der er fortellingen foran seg i Ellings indre monolog, der og på sett og vis handlingsmøter. En dramatisering levert handling på et mer konkret plan. I *Brødre i blodet* settes handlingen i sving av Ellings sammenbrudd etter at mora dør. Dette tvinger Elling ut i livet og inn i en rekke vanskelige situasjoner. Med andre ord: godt stoff til en film. Ane Holtetius var blant annet dette om arbeidet sitt med boka.

At ting fungerer i romanen, betyr ikke at de gjør det på film. Fortellingen krever det man på fagspråket kaller en adaptasjon (en overføring til et nytt medium). [...] Først leser jeg boken som en vanlig leser. Så leser jeg på nytt og undertrekker handlinger og dialoger som jeg tror kan bli med i manus. Etter hvert kapittel skriver jeg et par linjer resymé i marginen. Denne grafifortellingen kaller jeg bakgrunnsstoff. Det er utgangspunktet for styrelsesarbeidet. Synopsis er resymé av noe som allerede er skrevet. Men en styrelse er kortbeskrivelsen av noe som skal skrives ut. Lik disposisjonen før du skriver en tall. Styrelsesarbeidet begynner med at jeg plukker «romanhistorier» «faktaslag» fra hverandre. Så setter jeg det sammen igjen, scene for scene, som dramatiske tekster. I denne fasen må jeg være dønn nøysom mot romanen. For nå legges grunnmuren i det som blir «filmhistorien». [...] Under arbeidet med styrelsen bedriver jeg en form for tolkning av romanen. Jeg trekker ut det jeg oppfatter som det sentrale, og gir det mita eget uttrykk. Dette arbeidet er en kommunikativ prosess som ikke slutter før filmen er ønskelig klippet.

Hva fagforfatter, 2011

Sideblikk

Elling gjør til filmen
Når en roman skal overføres til filmformat, er det flere viktige grep som må gjøres i fortellingen. Det er manusforfatteren som starter dette arbeidet. I 1986 begynte manusforfatter Ane Holtetius på en prosess, som fem år senere skulle ende opp på lenet som *Elling*. Filmen er basert på Ingar Ambjørnsens sorgsmurte roman *Brødre i blodet*, bok nummer tre i fortellingen om den engstelige og morsbundne Elling. De to første bøkene, *Utkast til paradiset* og *Fuglebåren*, er godt egnet som utgangspunkt for dramatisering. Der er fortellingen foran seg i Ellings indre monolog, der og på sett og vis handlingsmøter. En dramatisering levert handling på et mer konkret plan. I *Brødre i blodet* settes handlingen i sving av Ellings sammenbrudd etter at mora dør. Dette tvinger Elling ut i livet og inn i en rekke vanskelige situasjoner. Med andre ord: godt stoff til en film. Ane Holtetius var blant annet dette om arbeidet sitt med boka.

At ting fungerer i romanen, betyr ikke at de gjør det på film. Fortellingen krever det man på fagspråket kaller en adaptasjon (en overføring til et nytt medium). [...] Først leser jeg boken som en vanlig leser. Så leser jeg på nytt og undertrekker handlinger og dialoger som jeg tror kan bli med i manus. Etter hvert kapittel skriver jeg et par linjer resymé i marginen. Denne grafifortellingen kaller jeg bakgrunnsstoff. Det er utgangspunktet for styrelsesarbeidet. Synopsis er resymé av noe som allerede er skrevet. Men en styrelse er kortbeskrivelsen av noe som skal skrives ut. Lik disposisjonen før du skriver en tall. Styrelsesarbeidet begynner med at jeg plukker «romanhistorier» «faktaslag» fra hverandre. Så setter jeg det sammen igjen, scene for scene, som dramatiske tekster. I denne fasen må jeg være dønn nøysom mot romanen. For nå legges grunnmuren i det som blir «filmhistorien». [...] Under arbeidet med styrelsen bedriver jeg en form for tolkning av romanen. Jeg trekker ut det jeg oppfatter som det sentrale, og gir det mita eget uttrykk. Dette arbeidet er en kommunikativ prosess som ikke slutter før filmen er ønskelig klippet.

Hva fagforfatter, 2011

114

• SPRÅK

FAKTA • ULIKE BETEGNELSER PÅ SPRÅK

- **Førstespråk:** morsmålet – det språket vi lærer først, og som vi identifiserer oss med
- **Andrespråk:** et språk vi lærer i det miljøet det brukes i
- **Offisielt språk:** det språket som blir brukt av administrasjonen i et land
- **Minoritetsspråk:** et språk som blir brukt av et mindretall av befolkningen
- **Majoritetsspråk:** det språket som blir brukt av størsteparten av befolkningen, ofte det samme som offisielt språk

SPRÅKSITUASJONEN I NORGE
Det snakkes mange språk i Norge, men norsk og samisk er offisielle språk. At et språk er offisielt, vil si at det blir brukt i offentlig administrasjon. De aller fleste, ca. 95 % av menneskene i Norge, har norsk som sitt dagligspråk. Bare om lag 5 % av befolkningen har et annet morsmål eller førstespråk enn norsk. Vi sier derfor at norsk er majoritetsspråk i Norge, siden dette språket blir brukt av de fleste nordmenn.

Samisk er et eksempel på minoritetsspråk, det blir brukt av et mindretall i Norge. I tillegg til samisk har vi fra gammel av fire etablerte minoritetsspråk: svensk (finsk), romani (språket til taterne), romanes (språket til sigøynerne) og norsk tegnspråk. Nyere minoritetsspråk i Norge er svensk, persisk, urdu, engelsk, dansk, vietnamesisk, serbisk, bosnisk, tyrkisk og arabisk.

De fleste mennesker som tilhører en språklig minoritet, er talspråklige eller flerspråklige. Det vil si at de behersker mer enn ett språk. Førstespråket, altså morsmålet, er knyttet til identiteten vår. For eksempel kan en chilensk innvandreri i Norge ha spansk som sitt førstespråk. Andrespråket er et språk vi lærer i et miljø der det er i daglig bruk. For denne chileneren er norsk dermed andrespråk.

Språksituasjonen i Norge er ikke ensartet (homogen). Vi har mange dialekter, slang, flere minoritetsspråk og to skriftnormer. Derfor er det mer korrekt å si at språksituasjonen i dag er mangfoldig, eller heterogen.

Sideblikk

Minoritetsspråk i Norge (2004)

Persisk, urdu	ca. 25 000	Somali	ca. 13 500
Bosnisk, serbisk, kroatisk, albansk	ca. 21 000	Persisk	ca. 12 500
Svensk	ca. 20 000	Tyrkisk	ca. 12 000
Dansk	ca. 20 000	Tamilsk	ca. 10 000
Engelsk	ca. 19 000	Kinesisk, finsk	ca. 2 000
Vietnamesisk	ca. 17 000	Jiddisk, moderne hebraisk	ca. 1 000
Samisk	ca. 15 000	Romanes	ca. 300-400

36

Porsanger kommune
Porsánggu giæld
Porsangin komu

Porsanger – en flerspråklig kommune

Flerspråkighet i Norge
Bare et fåtall i Norge er to- eller flerspråklige. Likevel er det mange som mener at nordmenn er tospråklige i den forstand at vi har to offisielle skriftspråk og samtidig bruker mange engelsk. I tillegg viser undersøkelsen at nordmenn er flinkere i Morden til å forstå andre skandinaver. Grunnen kan være at Norge har et så stort mangfold av dialekter, og at vi har fått mer trening i å forstå språklige variasjoner, blant annet gjennom sidemålsundervisningen i skolen.

Opp gjennom historien har Norge hatt flere tospråklige samfunn. Et eksempel er bygdensamfunnet Kongsanger i Nord-Norge, der det for over hundre år siden bodde både samer, nordmenn og kvener (det vil si finskspråklige innvandrere fra Nord-Finland og Nord-Sverige). Språkforskere J.A. Fris studerte dette samfunnet og fant ut at halvparten av befolkningen var to- eller trespråklige (svensk, norsk og samisk). Et annet eksempel på tospråklige nordmenn finner vi i tilflytting til pomorhandelen langs Finnmarksysten på slutten av 1800-tallet. «Pomors» er det russiske navnet på beboerne langs kysten av Nord-Russland. Norske fiskere og russiske kjøpmenn brukte den gang et forenklet hjelpespråk som ble kalt russe-norsk.

Sideblikk

TENK ETTER

- Hvilke fordeler ser du ved det å være tospråklig?
- Kan det være noen ulemper ved å være tospråklig?
- Hvorfor er det viktig å beare sitt eget morsmål når en flytter til et nytt land?
- Hvorfor er det viktig å lære seg majoritetsspråket i det landet en flytter til?
- Studer tabellen over minoritetsspråk på forrige side. Hva forteller den om andelen minoritetsspråklige i Norge?

37

Oppslag

- **Repetisjons spørsmål 172**
Kommunikasjon 172
Språk 173
Tekst 174
Sjanger 176
- **Ord og begreper 181**
- **Register 186**
Oversikt over sideblikk 186
Stikkordregister 187
Bildeblikk 190

OPPSLAGSDEL

Bakerst i boka finner du en del nyttig informasjon: stikkordregister, repetisjons spørsmål, kildelister og ord og begreper (forklaring av faguttrykk).

171